

AFHANDLING
OM
JORDS TAXERING

HVARAF
FÖRSTA DELEN
MED JURIDISKA FACULTETENS I ÅBO SAMTYCKE
UTGIFVES OCH FÖRSVARAS

AF
DANIEL MYREEN

PHIL. MAG. J. U. DOCTOR OCH DOCENS I SVENSKA OCH ROMERSKA
LAGFARENHETEN VID ACAD. I UPSALA.

MED BITRÅDE AF
JOHAN MATTHIAS SUNDWALL
SATACUNDENS.

I ÖFRE LÄROSALEN DEN 20 JUNII 1812.

P. V. T. F. M.

ÅBO,
Tryckt hos JOHAN CHRIST. FRENCKELL,

Καλῶς δὲ καὶ κέννος εἶπεν, ὃς ἔφη τὴν γεωργίαν τῶν ἄλλων τε-
χνῶν μήτέρα καὶ τροφὸν εἶναι· ἐν μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωρ-
γίας, ἔρδωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι· ὅπερ δ' ἂν ἀναγκασ-
θῇ ἢ γῇ χερσέουσιν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν· ἢ
καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. ΞΕΝΟΦ. ΟΙΚΟΝ. ΚΕΦ. 6

OM JORDS TAXERING.

Allmänna hushållningen erbjuder så många ämnen vårdiga en noggrann undersökning, att man vid val af ämne för en Academisk Afhandling snart är villrådlig hvilket bland dem man först skall lämna sin upmärksamhet; men då den kortthet ett sådant arbete bör åga föreskrifver granskaren trängre gränser, än att ämnen af större omfattning skulle i en sådan afhandling kunna utredas, så har jag valt till föremål för det arbete, som härmedelst öfverlämnas till allmän pröfning, en undersökning om Jord-taxering, som bör föregå skatteläggningar, och som äfven bör ske vid Storskiften och Enskiften af samfällig mark; ett ämne väl mycket speciellt, dock af vigt för Staten, för ägare af Jord och för Landtbruket i allmänhet; samt hoppas tillvinna mig Läsares bevägenhet, ehuru jag må hånda genom mitt försök endast kunnat gifva anledning för mån af mera insigter, att i full dag framställa grundsatser af betydighet för Samhället och Staten.

Naturen har nedlagt uti Jorden en productionskraft af allt hvad människan behöfver och alla njutningsmedel härleda sig primitivt från denna källa, men ehuru rå-ämnena således vinnas, blifva dock de flesta af dem sedermera genom industrielt och commercielt arbete förädlade njutningsmedel, och erhålla genom den derpå använda konstit ett förökadt värde; alla näringsgrenar biträda således hvarannan inbördes att frambringa människans förnödenheter, och medverka gemenamt att åstadkomma National Rikedom. — Ingen näringsgren

A

kan derföre ensam, och oberoende af de öfriga, stå till någon färdes högd, äfven som ingen bland dem kan lämnas ett absolut företräde framför de öfriga. — Grundnåringen eller Ur-Productionen d. å. Land-bruket med Boskapsafveln, är likväl den första källa, hvarestån samna, varaktiga och årligen sig förnyande rikedomar tillflyta ett land, hvilkets bebyggare, med idoghet och omtänka id-a den samna; En blomstrande Grundnåring gör Nationen i sin productionskraft oafhångig och befördrar så-kraft Folkmångdens regelmåssiga tillväxt; det arbete och kapital som användes på Grundförbättringar identifieras med själva jorden och blir derigenom en för Samhället såkert förvarad och rånregifvande Rikedom; Åkerbrukaren åger bland nationens medlemmar ofast den största tillgifvenhet för sitt land, samt genom vana vid starkare ansträngning har han vunnit både hårdighet och styrka, samt blir vid hotande fara Fäderneslandets så-kraftste försvär. En kort öfversigt af alla dessa fördelar, hvartill ännu många flere kunna läggas, öfvertygar oss nogslamt af huru mycken vikt Landbruket är för ett Samhälle, och huru väl dess idkare förtjena Styrande Magtens vård och noggranna omsorg.

Jordens productiva förmåga med afseende på den organiska naturen är obegränsad och kan genom med-verkan af människans idoghet och omtänka bringas till en nästan otrolig högd; och för så vida man känner de motiver, hvilka drifva människan till en nyttig verksamhet och man kan leda enskiltas företag så att de med hopp om egen vinst tillika arbeta för samhällets gemensamma nytta, har man funnit och begagnat de medel man i ekonomiskt afseende åger att arbeta för allmänt väl. Om således Jordbrukaren endast genom förökade productioner kan erhålla förökade inkomster, så vinner äfven

äfven Samhället vid en sådan enskiltas ansträngning öm-nigare tillgång af njutningsmedel, och hvarje medlem af Samhället skall derigenom finna en lättare bergning, samt följaktligen Folkmängd och Rikedom hastigt till-taga. Deremot om Producenter ej af en fri och liflig Concurrens väckas till täflan eller genom bättre arbetsfätt och ökade productioner söka lättare aflättning och större inkomster, utan under skydd af Monopola författningar endast genom förhöjning i priset kunna skaffa sig en vinst, sker det alltid på de öfriga Statsborgarnes be-kostnad och utan nytta för Samhället. National Ekono-mien, eller den Vetenskap som uppgifver huru Rikedo-mar i en Stat skola upkomma, bibehållas och förökas samt slutligen consumeras, undersöker dertfore de medel hvarigenom ett Folk i allmänhet under beskydd af sin Regering lättast kan förvärfva, föröka och till njutnings-medel använda sin förmögenhet, samt huru de hinder skola undanröjas, som kunna ligga i vägen för nyttiga företag.

Men den frågan kunde väckas om Samhället och Staten äga att fordra, det enskilde medlemmar böra i bruket af sina krafter och sin egendom vara inskränkte under någon högre affigt än den, att med full frihet under Statens beskydd söka sin egen förkofran och deri-genom Statens? Så vida säkerhet till person och egen-dom vore Stats-inrättningens hela ändamål, så bör icke nekas att ju det kan vinnas utan att tvinga enskiltas fri-het inom de gränser som National Ekonomien fordrar; Människan är dock skapad med förmåga af förådling, och väntar sig af Samhalls inrättningen större fördelar än ett blott beskydd; och om det är för henne en ovillkorlig pligt att arbeta på sin öfvergång från djurisk råhet till Moralisk bildning, så måste hon äfven begagna de me-
A 2 del

del hon dertill har i sin förmåga . . . Kan det således, genom en fortsatt undersökning, från dessa grunder bevisas att det är med Rättsgrunder enligt, att ett Ekonomiskt Samhälle bör inrättas, hvars föremål icke blott är enskiltas utan skall vara allas gemensamma väl, så måste hvar och en underkasta sig att låta så mycken inskränkning i sin fria verksamhet, att icke möjligen någon med åberopande af Lagar till sitt försvar skulle kunna företaga handlingar som motverka, utan alla böra styras derhån att de medarbeta till vinnande af det hela och stora ändamål Allmän Lycksalighet. Derföre kan Statsmagten med full rättvisa i detta afseende utfärda prohibitiva författningar, ty enskilte medlemmar i samhället åga förpligtelser icke allenast emot Regeringen och emot enskilte utan äfven emot Nationen, eller alla collective, åtminstone den negativa pligten, att icke företaga något hvarigenom bergning och förkofran nu eller framdeles för någon medlem af samhället blefve omöjlig eller kunde försvåras. I en Ekonomisk Stat böra äfven sådana allmänna inrättningar och positiva författningar vidtagas till att kunna begagnas af alla, men hvilka må hända skulle öfverstiga enskiltas förmåga, hvarigenom samhället vinner förädling, rikedom och magt. Dock kan icke på Ekonomiska grunder, eller i tanka att befördra allmänt väl, Statsmagten tillerkännas någon rättighet till ett direct ledande af enskiltas hushållning, utan endast den negativa att förhindra sådana företag, hvarigenom någon kunde försvåra andra medlemmars bergning och förkofran. I öfrigt är säkerhet och frihet i användandet af krafter och kapital den största drifkraft för enskilda till omtanka, verksamhet och drift.

Ingen

Ingen lust att odla ett land eller till annat nyttigt användande af arbete och krafter kan uppstå, om icke företagaren äger den öfvertygelse, att han med andras utslutande skall få besitta och draga fördelen af sin flit och sitt bemödande; men som egendoms-rätten först blifver categoriskt införd och försäkrad genom Samfunds-fördragets slutande, så förutsätter National Ekonomien, såsom ett nödvändigt villkor till frambringande af rikedom, att Samhålls-inrättningen och en derigenom skyddad egande rätt skola vara införda; men denna egendomsrätt, till väckande af arbetsifver, skall icke blott vara samhället i allmänhet tillerkänd, utan all egendom bör genom en tillräcklig fördelning och lätthet i öfverlåtande lämna hvarje enskild möjlighet att kunna förvärfva och under säker besittning, som sin enskilda egendom, bruka en del af det hela. Vidare fordras frihet i krafterns bruk och användande på nyttigt arbete, ty endast der kan den största lust till arbete och production uppstå, hvarest hvar och en är försäkrad att för sig få behålla det förvärfvade och sjelf äger frihet att använda sina krafter och sin förmåga, på det i hans tanka förmånligaste sätt; Ändteligen, som alla i ett Land för sin person och i förhållande till värdet af sin egendom hafva behof och fördel af Statsmagts beskydd, så följer deraf äfven, att allt bidrag till Statens uprätthållande i mån derefter jemnast fördelas. Skulle blott productioner beskattas, så blefve derigenom i sin mån industrien tillbakahållen, genom att lägga tyngden af utlagorne på den idoges verksamhet och flit. Kunde vidare ett jemnt förhållande efter hvars och ens förmåga till beskattning fullkomligen vinnas, vore ett nytt hinder för idogheten, i synnerhet i Jordbruks-nåringen, undanröjdt. Dessa sätter, såsom en inledning hämtade från National Ekonomien, tillåta i tillämpningen flere modificationer

då

då fråga är om ett redan i ordning bragt och stad-
gadt Samhälle, hvarest all hastig förändring, af genom-
gårderna vördsnadsvårda Lagar och inrättningar, är skade-
lig; Likväl hoppas vi deremot, att ränkande Läsare tor-
de medgifva, att National-Ekonomistiska underfökningar
i dessa ämnen kunna åga ett värde. ehuru vi äfven er-
känna att t. ex. ridedhvarfven ej alltid varit förberedda
till att emottaga de fanningar som blifvit updagade.

Om af dessa grunder det lätt kan bevisas, att sam-
ägandet af Jord är skadligt för ett Lands production,
och om deraf vidare följer, att Statsmagten äger påbju-
da en bättre fördelning af Jorden mellan enskilt, så
följer deraf äfven, att ägande rätten bör vara helig och
att den är äfven så nödvändig till befordrande af samma
stora ändamål: Allmänt väl. Den strångaste rättvisa bör
derföre iakttagas vid frågor om enskiltas rätt, vare sig
till vinnande af såkra grunder för en jemn beskattning
eller endast till erhållande af en rättvis fördelning mel-
lan flere gemensamme ägare af en samfällig mark; Den-
na rättvisa jemkning och fördelning vid frågor om
Jords uppskattning och värdering kan icke vinnas, utan
genom en noggrann bonitering d. å. Jordens gradering
efter den godhet hon ursprungeligen af naturen eller vid
nu varande odlingsgrad äger, eller ock vid en stigande
kultur möjligen kan emottaga.

Med Jords Taxering förstå vi den förrättning,
hvarigenom alla ägor i Jord och mark, som tillhöra en
grund possession, till sin godhet beskrifvas, uppskattas och
värderas. Af alla till Skatteläggningar och Utskiftningar
hörande operationer är utan tvifvel Jordens bonitering
och derpå grundade taxation den viktigaste, ty det be-
ror i synnerhet på med hvad för noggrannhet den blifvit för-

förrättad, och om de grunder man följt varit nog säkra och tillförlitliga för att derefter determinera och sedan beständigt för framtiden fastställa de räntor, som af den taxerade jorden böra utgå, och i frågor om urskifning, huruvida hvar och en fått full genfullo eller motsvarande Jordalott emot sin ägande andel i samfälligheten. Om Statens rätt skall bevakas och enskiltas dervid icke förnärmas, måste samma allmänna och fastställda grundsatser öfver allt följas, ty ändamålet är att finna en säker jämförelsegrund, hvarefter Hemmans relativa godhet med största noggarnhet kan bedömmas och jorden derefter beskattas, så att räntorne blifva jemnt fördelade mellan de skattskyldige och Kronan ej kan komma att lida minskning i sin rätt. Af intet mindre vikt för rättsfrågor mellan enskilda är det, att lika så säkra och oföränderliga grunder äro gifne hvarefter godheten af en Grundpossessionens delar inbördes kunna jämföras och värderas, så att ägare af fridda jordalotter, må kunna få en emot dem svarande possession på ett ställe tamlad och ur samfälligheten utbruten.

Skall en sådan Jordens Taxering vara nöjaktig och icke blott åse jordens nu varande odling och deraf flytande afkastning, som är oftast resultatet af Jordbrukarens derpå använda arbete och flit, hvilken emot sanna Ekonomiska principer i denna händelse närmast skulle träffas af beskattningen, utan skall det egentligen bedömas hvad jordens godhet ursprungeligen varit, i anseende till belågenhet, såsom f. ex. af högre eller lägre land, sluttning emot södern, aflägsenhet ifrån hafvet, stora sjöar, skogar, mäsar och berg m. m. Mulljordens djup, beståndsdelar, underlag och växt-productiv kraft; Climatets inflytande uti olika verkan på vegetation i skilda provinser af ett vidsträckt rike, o. s. v. och sluteligen äfven berrak-
ras

tas hvad jorden vid en stigande Cultur i en omtänksam odlares hand genom Vattens afledning, Stenars upbrytande och andra förbättringar möjligen kan blifva, så fordras dertill goda Chemiska, mineralogiska och botaniska kunskaper; vidare vid frågan om särskilda productioner hvartill jorden för visfa industrigrenar i anseende till belägenhet, och lättare transport m. m. kunde begagnas, äfven väl Statistisk kännedom af Landet; samt desutom nog öfning och erfarenhet i det praktiska Landtbruket för att riktigt kunna bedöma odlingsgradens medverkan på jordens productionsförmåga, och för att kunna bestämma den kostnad och arbete, som fordras för att bringa en jordalott till en åstundad grad af förbättring; en kännedom nödvändig vid afgörandet af frågor angående erlättning mellan enskilda för olika odlad mark. Innan dessa preliminaira kunskaper af taxeringsmän och skiftesförrättare blifvit inhämtade, torde ännu jordtaxeringen vara långt ifrån den approximation till fullkomlighet, hvartill den möjligen kunde hinna; De kunskaper som till dessa undersökningar erfordras skola hämtas från en fullständigare naturkännedom, och som dessa vetenskaper på senare tider med framgång annorstådes blifvit benyttjade vid jords bonitering och urskiftning, torde män äfven kunna hoppas, att de för framtiden, i ett ämne af sådan vikt, mera allmänt skola begagnas. Emellertid har man trott att praktiska Landtmän bättre, åtminstone mera öfvertygande för vederbörande Jordbrukare, skulle kunna bedöma och fastställa åtskillige Hemmans eller Jordalotters inbördes förhållande i anseende till deras fruktbarhet än vetenskapsmännen kunnige, men i det praktiska Åkerbruket oerfarne, och med det locala obekanta män,

Om

Om Skattelägningsfättet i äldre tider finner man först underrättelse i det så kallade Helgeandsholms Beslut af 1282, då enligt berörde document en allmän Jordafyn och Skattelägning beviljades af hvar och en bondes åboende hemman; och på det Skattelägningsmännen skulle åga någon grund att gå efter i sin befattning blefvo hemmanen satte till Öre och Örtug i anledning af penninge räkningen (a), såsom i Upland och flerestådes, eller till *Sjettungs*, *Åttungs* och *Tolftungs* jord såsom i Östergötland, Westergötland och Småland efter den derstädes brukelige myntvägningen (b) sedan den tiden finner man Öre och Örtugaräkningen hafva varit brukad vid beskattning och värdering af jord, som omtalas städes i gamla handlingar (c); Ågor innom by deltes äfven grannar emellan efter samma grund (d); Kronans Landt-
B bön.

a) Åtta penningar gingo på en Örtug tre Örtugar på ett Öre, och åtta Öre på en mark; Stjernhåk de jure Sveonum Vetusto, Lib. 2. Cap. 6.

b) Och blef allt Upland lagdt för Marksland och Öresland, så att af hvarje 6 Öresland skulle utgöras 3 pund Spannemål, item ett gammalt får och 6 Öre penningar dagsverken 3, och hushållar 4. Blef också samtyckt att 4 tunnor skulle vara ett pund. och hvar tunna skulle hålla 12 kannor, och en kanna Råg vog 5 marker En tunna Råg vog 12 lispund: En tunnans ublåde räknades för ett Öresland - - - utaf hvar Åttung skulle utgöras 2, 3, eller 4 tunnor Spannemål efter som jorden hafver varit god till. Helg. Andsh. Bef. 1282, se Botin om Sv. hemm. pag. 21.

c) Ther skall wara markiordar vndi Hundaris Kirkio hwariå, ok half markiordar undi Tolfta Kirkiu. Up. L. o. p. 11, ft.

d) Tompt ågher brytas efter Byomåle, efter penningsland och Örtughaland, Örisland och Markaland, efter Åttungsland och half Åttungsland 4 Cap. B. B. L. L.

bönder betalte deras afriad (^e) och Skatte bönder den skatt, som vanligen af skatte jorden skulle urgå (^f) efter denna beräkning. Beskattningen skedde årligen och blef hvar och en Bonde skattlagd efter sitt ämne, d. å. efter storleken och beskaffenheten af dess Gårdsbruk; Denna årliga beskattning var nödvändig emedan Hemmanen ej voro satte till något visst Hemmantal eller storlek, utan kunde genom ågolotters tilläggande eller fränskiljande förökas eller minskas (^g), och såsom billigt var att hvarje Landtbrukare efter sin ägande och benyttjade jord skulle beskattas, måste hemmanen årligen skattläggas (^h); Dels var äfven den ständiga förändring, som föregeck emellan Skatte och Frälse-hemman, en orsak som jorde årliga Skattläggningar nödvändiga, ty så länge Rusttjenst præsterades för ett Frälse-hemman var det Skatte fritt, men om Rusttjensten nedlades, förföll Frället åter under Skatten, och berode Kronans rätt derpå, att sådane hemman

e) 20 Cap. J. B. L. L.

f) Calm. Recesf. 1474 §. 25.

g) Calm. Recesf. 1483 §. 41. Faller och någon Skattebonde eller theas Barn någon Skattejord till Arfs, så bör them thet njuta, om så är at Bonden hafwer sedan Barn eller Arfvinge han kan fættja der opå, som Godset förmå besittja, och göra Cronan sin Skatt som ther är want afgånga. — At örestalen ifrån Bolbyar ofta förändrades och lades under andra Hemman. bevisa icke allenast de nu varande utjordar och urfjellar, som belågne inom sine Byars Rågång, dock lydt under andra Hemman, utan ock de många i gamla jordeböckerna gjorda annotationer, att neml. sedan Hemmanets öretal i Jordeboken blifvit utfatt finnes i brådden anmärkt att visfa öresland jord ifrån samma hemman blifvit afskilde och lagda under något annat hemman. Botin om Sv. Hem. pag. 24.

h) Calm. Rec. 1483 §. 47.

man återigen lika med öfriga Skatte-hemman blefvo Skattlagde (1)

Skattläggningens föremål var att utfätta huru mycket hvarje bonde efter sitt ämne d. å efter det af honom innehafvande Öretal eller annan Jordräkning i årlig ränta borde skattas till, samt att tillika utfätta, till huru stor del Bonden i oviska Skatter och besvär borde svara, eller som det kallades, sätta hvar och ett hemman till en viss Sättning; häraf kommer att innan ännu något visst mantral blifvit hemmanen åsatt finner man, att i gamla handlingar omtalas hel och halfgårds hemman (1)

B. 2

Detta

i) XI Cap. K. B. L. L. Hwilkin man frälst wil hafwa sitt Godz, hwat han eller Riddare eller Swen, engom vndantaghnom, - - - 2 §. kan thet swä wara at någhor aff Bondom wil Frälssman warda, thā skal han sigh redha innan thenna daghin med Håst och wapnom, - - - Jfr. 30 Cap. K. B. L. L. Swa som Frälssis jord ma årfwas och läggias i Skatt om ej halds af henne tienist uppe som Lagh sighia, Swa ma och Skattar jord årfwas i Frälse, ther Frälssman eller Qvinna år Skattebonda årfwinge: och Bonde eller Bondason ma sigh i frälse koma, som för år sagt.

k) K. Magni Ladulåas Stadga 1285 §. 11. - - tha takom wir vndan thessu gjættning: Fyrst alle waræ Gardæ, swa Biscupæ oc Riddaræ oc Swænæ til Wapn swa at thær skulu ingæ skuld bæra thær til antiggæ giwæ æller sællæ, utan thær stalwir wilæ. - §. 13. Ellighær mæder thy at thet ær wæl wærdugt, at thær sum ofs fyldæ frammarmer bathi med radhum oc hialp, at thær hafwi mere æru; tha giwm wir allæ waræ mæn oc wars Kiyæræ Brodthers Bændigs oc alle therræ bryttæ oc landbo, oc allæ tha i therræ Goths æru, lidughæ af allum Konongslicum Ræt, swa oc allæ Ærkebiscupsins Swænæ, oc allæ Biscupænnæ Swænæ. Wir wilium oc at allir ther mæn, ær med Örs thænnæ, at ther hawi thæt samæ fræls, hvem sum ther thænnæ hæls. Jfr. Calmare förening 1483 §. 21.

j) Til Sättningstalet lades grund i sjelfva Helgeandsholms beslutet af 1282, der det förordnas att Sex Öresland skulle i Upland ut-

Detta beskattningsfått var likväl ganska ofullkomligt, dels för skattläggningsmannens okunnighet och mindre noggrannhet dels ock för det undersef, som dervid skedde, som bevisas af Öretalets olika godhet (*m*), men ännu mera obillig var den grund hvarefter bonden skulle deltaga i ovisla Skatter och belvår, ty hel fåtning eller gård var det högsta hvartill en bonde kunde skattas om han ån ågde mångdubbel jord jemnförelsevis med en annan, som åfven, då han ågde att vift Öretal jord, kunde blifva upförd till en hel Sättning. Ifrån denna Sättning eller Taxerings Grund härleda sig de många förbud, att icke någon Bonde måtte stå under sig mera jord ån han var fullfuten på (*n*). Sjelfva Skattläggningen för-

göra helgårds hemman, åfven som att Åttung skulle svara till hel Sättning i Öster och Väster Götland samt Småland.

W. L. K. B. 20 ff. Hwa sum gör fulla Gengård . . . hwa minna går ån fulla gengård.

m) Kammeckers Jus Publ. Svec. Cap. 15. §. 27. Bönderne veta ånnu tala om rundt och trångt Öretal. Runt Öretal kallas när man kan få halfanoan, två eller tre tunnor på Öreslandet, men trångt då man kappast kan få en tunna.

n) Botin om Sv. Hemm. pag. 32 anför exempel på Sättningarnes olikhet. I anseende till förbud för Skattebonde att stå under sig mera jord ån han var fullfuten på må anföras Calmare Reces. af år 1474 25 §. then Skattabonda som egher oc fiker thet Godz ther han ær fullfæde upa, af hvilko han formag at göra Cronone sin Skatt oc drager vnder sig med köp eller annorledz mera Godz oc untweller ther med Cronone sin Skatt, hwilken honom borde göra, oc want år af the Godze ga; Findz thet skeliga med honom, tha ær han sakir at XL mark, . . . Skeer oc swa, at flere Skattebondom eller theres Barnom faller till Arf Skattajord, som fuller Skatter ær want afga, tha skal en af Arfwingiana thet Gotz till sigh lösa, som eig hafwer thet Gotz han ær fullfæde aff, swa att Cronones Skatter eig mindzskas eller Folkid, Jfr. 30

förrättades af tolf häradets Skattebönder, som efter af-lagd ed beskattade hvar och en efter sitt ämne (o).

Om vi nu granska det Taxeringsfätt hvarpå nyss omtalte tidehvaris beskattning grundar sig skola vi finna detsamma vara: *Ovisst*, efter allt ankom på Skattsning, männens tycke och ensigdige berättelser, utan att hemmanets ågor och förmåner togos i behörigt öfvervägande; *Opålitligt* för Skattningsmännens wårdslöshet okun-nighet och egennytta; *Ojemnt*, af nyssnämde orsaker och emedan inga allmänna grunder följdes, och då olika Skattningsmän på skilda tider och i färskilda härader förrättade taxeringen med olika noggrannhet; *Obilligt*, af alla förenämde orsaker till sammaus tagne, och i sin grund obilligt då Bönderne efter det ojemna sättnings talet, men icke, som likväl bordt ske, efter förmånerne af sine ågande hemmans delar, skattades till deltagande i ovissa onera och besvär. Det var äfven stridande emot sanna ekonomiska principer, ty bönderne skattades en-dast efter den jord de ville bruka, men ej efter den de under sine hemman ågde och som till åker och ång kunde vara tjenlig. Ett så förvåndt beskattnings fätt, hade den påföljd, att den flitige Landbrukaren, som genom

Cap. 2 §. K. B. L. L. Engin Bonda hafwi wald at köpa meræ Skatta Jord under sigh, än han år sjelfwer fullfädhe och besittjande uppa: K. Cristierns placat af år 1459, 1 §. och Calmare Recesf. af år 1474, §. 25 samt at år 1483, §§. 43, 44, 45, 46 och 47.

o) Calmare Recesf. 1483 §. 47. Tolf goda och beskedligh Danne-män Skattebönder, skola hwart år Skatten læggia och göra sin Eedh tilforende och bedja sig, så Gudh hjelpa, at de wele weta Cronones bæsta och ingen stedz förnedra Henne sin Skatt och Rænto i någon måtto, - - och att the læggia hwar Man efter sitt æmpne och skona thet ingen utli.

genom arbete och idoghet förbättrade sitt hemman, betungades med större skatter, då den lara och försumliga vann eftergift och lindring i skatten nästan som belöning och upmuntran för sin vårdslöshet (p).

Början med inrättningen af en beständig Skattläggning, skedde efter Herremöte i Wadstena 1724, då det på K. Gustafs derom gjorde proposition beviljades, att en allmänn Jordebok skulle uprättas deruti all Kronans Rånta och upbörd skulle upskrifvas, samt huru många Skatte, Krono och Frälse Bönder uti hvart län woro. I anledning deraf skulle en allmänn Skattläggning öfver hela Riket företagas och hemmanen efter deras lågenheter till en ständig rånta skattläggas, som kan ses af flere Konung Gustafs derom utfärdade bref (q). Hemmanen blefvo då satte till ett visst hemmantal eller Mantal; som betyder Cameralistiska måttet på hemmans godhet (r).

Af

p) Till bevis på att detta varit skadligt för Lands Culturen må af K. Gustafs I:s Mandat af den 20 Junii 1555 följande anföras: Sammalunda vilja ock en part Bönder icke bruka och så deras åker tillfyllest, som dem med rånta ägnar och bör, utan låta mer än halsparten af åkern ligga öde och obrukad, så att der som borde sås Åtta eller Tio tunnor, där så de nu näppeligen två eller tre, och somliga ändå mycket mindre, derigenom deras egen fattigdom sig ock mycket förorsakar och Kronones ingäld och årliga rånta blifver förminskad och förkortad.

q) Bref till Åbo Län den 3 Januarii 1540, till Dalarne den 7 Okt. 1540, till Wester Götland den 23 Martii 1542, och till Wiborgs Län den 8 Julii 1558.

r) Indelnings Commissionens, uti Åbo och Björneborgs Län, Bref till Kongl. Maj:t af den 22 Januarii 1729. Emellan Svenska och Finska Hemmantalet är deruti skillnad, att det uti Finland kallas Mantal, som i Sverige kallas Hemman, så att ehuru litet ett Hemman i Finland vara må, blifver det dock alltid för ett helt Hemman i råkenkaperna anteckadt; däremot Mantalet allenast viser Hemmanets storlek, antingen det är större eller mindre.

Af Konung Gustafs instruction gifven år 1528 för dem som skulle hålla Skattläggningen inhämtas de grunder, som dervid skulle följas, nemligen; Hvert och ett hemman skulle med sina ågor upskrifvas, huru mycket der kunde lås uppå, huru många lats Ång dertill hörde och om der war godt Mulbete, Fiskewatten, Skog och andra goda lågenheter och tillågor; så att Gården skulle skattläggas icke blott efter storleken af Åker och Ång utan åfven efter som de voro goda till, hvarvid åfven afseende skulle hafvas på andra förenämde ågor och lågenheter. — Derefter skulle Hemmanen med sina torp, Urjorðar Quarnströmmar, Fisker, Ångar, Holmar, eller andra lågenheter uptagas och inskrifvas i årliga räkntan. Stora Gårdar, å hvilka flere åboer kunde bårga sig, besynnerligen når de hade öfver två markland jord och annan god lågenhet dertill, skulle skattläggas för halfrantat eller två mantal efter som Gårdarne voro stora och goda till, i hvilket fall skatten skulle förökas, som ankom på Ransakningsmannens bepröfvande, men mindre Skatte eller Krono hemman, som allenast lågo för fyra, fem, eller sex öresland jord, skulle deremot blott Skattläggas till halfva Sättningar och räknas för halft uti gårdar och andra oviså pålagor; Då blef åfven förordnat, att den Bonde eller Landtman, som brukade tvånne hemman, skulle hålla båge hemmanen vid magt och tvara till två mantal, så att han ej fick lägga det ena under det andra, med hvad mera som af sjelfva instruction fullständigare kan inhämtas.

Denna Skattläggningsmethod var åtminstone bättre ån den förut brukeliga, ty 1:mo sattes Hemmanen till en viså beståndig storlek och till grund för hemmantalet togs, att Bonden måtte åga så mycken jord han kunde vara bårgad på och bequåmligen bruka; 2:do blef

blef denna Jordpossession eller Mantalet bestämdt icke blott efter ågornas storlek i Åker och Äng utan afseende skulle hafvas tillika på deras godhet, 3:to skulle äfven andra förmåner som vid hemmanen kunde finnas uptagas, beskifvas, värderas och till årlig ränta skattläggas och slutligen skulle 4:to hvar och en skatta efter den jord han ågde, så att den som hade tvänne hemman måste underhålla dem bägge och svara till de på dem lagde Skatter och besvär, äfven som svagare hemman af sämre ågor och förmåner blefvo satte till mindre hemmantal och derefter utgående onera. Att, ehuru affigten med denna Skattläggningsmethod verkligen varit god, ändamålet en jemn beskattning likväl icke fullkomligen vunnits, derom vittna bäst de många i äldre och sednare tider skedde förmedlingar. Denna method medförde många af de olägenheter som åtföljde den förra, hvilket vi tro i synnerhet kom deraf att så mycket vid ransakningen var öfverlemnadt till Skattläggningsmännens bepröfvande, och ehuru de på ed och samvete voro förbundne att efter öfvertygelse uppskatta, torde dessa subjectiva grunder, om för sin tid tillförlitliga, dock enligt sakens natur, icke alltid varit tillräckliga, att med noggrannhet jemföra och bedöma Hemmans olika godhet och värde.

Denna allmänna Skattläggning och Hemmanens fättande till mantal och en ständig ränta fortsattes uti Konung Carl den 9:s tid (s) samt under Kon. Gustaf Adol.

s) Enligt K. Carl IX Mandat den 2 Julii 1602 och Förkl. den 29 Nov. 1602 Skattlades Giästrikeland, Helsingland, Ångermaland och Medelpad; och denna skattläggning blef således hållen att 12 Sådesland jord blefvo räknade och lagde för ett fullgårds Hemman, hvarefter det Skattlades med sina visla ränteperfedlar; samt i Dalarne och nedra Bergslagen, enl. Placat, den 3 Febr. 1605.

Adolph (t). I anledning af desä Skatteläggningar uprättades i sitt bemålte Konungs tid en allmän Jordebok, der hemmanen till sin natur, hemmantal och ständiga ränta blefvo uptagna och beskifna, hvarefter ingen sedan kunde till Kronans skada föröka eller minska sina hemman med jord och ågor ifrån andra hemman, utan måste allt blifva vid det, som då stadgadt blef (u); hvaremot det är tillåtigt, att hvem som vill och kan må köpa mera Skattejord, än han sjelf är fullfäde och besittande på (v).

På Riksdagen i Stockholm 1624 beslöts, att en allmän Jordrefning skulle hållas öfver hela Landet på det skatten måtte blifva lämpad efter ågorna och hemmanens rätta godhet (w); klagomål upkomma deröfver, att somliga Hemman voro upförde till för högt Hemmantal och ränta (x). Derpå gafs ett nytt löfte om en allmän skatteläggning i Drott. Christinas tid (y), men denna
 C flere

z) Skattjemkning i Helsingland, se Kongl. confirmation d. 17 Martii 1615, och Jordrefning i Wester Götland Instr. d. 4 Okt. 1619.

u) Placat angående Skattsk. Jords förminskande 1677. Ingen må här-
 efter understå sig, till att antingen genom köp, byte, pant, lega eller hvarjehanda förlikning och Contract afhända och abalienera ifrån Städerne, Skatte- och Crono hemmanen i gemen mycket mindre ifrån dem som besittas af milicen eller brukas för något Embete, någon Åker, Ång, Holmar, Skog eller Mark, jemväl Fiskevaten, eller hvad namn det eljest hafva kan, wid straff till görandes.

v) Dock så att icke något Skattehemman må nedläggas eller under annat Hemman afhyfas Kongl. Bref. till Cam. Coll. 1685 Jfr. Landsh. instr. och Hufsfyns Ord, 1681.

w) Biaffked. 7 April 1624 §. 3.

x) Ref. på Adel. Befv. d. 5 Mart. 1633.

y) Ref. på Allm. Befv. 1644.

flere gånger utlåfvade allmänna Jordrefning och deraf beroende skatt åggning kom icke till verkställighet förr än i Konung Carl XI:s tid. Konungen, som ville hafva indelnings verket på en god och för framtiden säker grund inrättadt, fann nödvändigheten at, att Hemmanen skulle förut noga refvas och sättas till ett sådant Hemmantal och räntor, att de i längden kunde dermed uthårda både till Indelningsens och sjelfva Hemmanens bestånd (z). Hemmanen blefvo undersökte och till sina förmåner granskade samt derefter så lindrigt skattlagde, och efter skattens storlek till mantal upförda att de framdeles både i god och ond tid skulle svara till sin nya ränta och alla öfriga efter mantalet utgående besvär. Vid denna nya skattelåggning skulle man i synnerhet tillse att icke Kronan genom allt för mycken afkortning måtte komma att lida, äfvensom att Hemmanen icke skulle till högre skatt upföras än de i längden kunde bära, hållt sådant långt ifrån att tillskynda Kronan någon förmån endast skulle förorsaka Hemmanens undergång och ödesmål samt Allmogens vanmagt genom för dryga skatter (*).

Det Taxerings sätt af jord och derpå beroende skattelåggning, som i Konung Carl XI:s tid brukades och ännu är lagligen föreskrifvit att iakttagas, innehålles icke uti någon allmän method, lämpad och antagen till bruk för hela Landet, om icke man derföre vill anse Bytesmetoden af den 30 Jan. 1688, som innefattar några allmänna grunder till Jords beskattning och hvad som bör iakttagas vid Hemmansbyten, som af privata sökes med H. K. Maj:t och Kronan.

För

z) Kongl. Bref, d. 22 Jan. 1685.

*) Camm. Coll. Bref. den 14 Junii 1689.